

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ІСТОРІОГРАФІЯ

УДК 94:39:572.9](476)

Андрій Телегуз

ПОХОДЖЕННЯ БІЛОРУСІВ З ПОЗИЦІЙ КОНЦЕПЦІЇ “ДАВНЬОРУСЬКОЇ НАРОДНОСТІ”: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД

На основі сучасних здобутків етнології, історії та археології, розглядається концепція “давньоруської народності” походження білорусів. Наголошується, що поступовий та складний історіографічний процес її вироблення доводить – це є ідеологічним замовленням офіційної влади Російської імперії, а згодом і СРСР.

Ключові слова: білоруси, давньоруська народність, етногенез, етнос, історіографія.

Актуальність цього дослідження викликана ситуацією, яка склалася у вітчизняній науці, що яскраво характеризують наукові проблеми етногенезу – різність концепцій, чинників і принципів. Навіть на сучасному етапі здобутки етнологічної науки на наукове поле потрапляють дуже рідко, не кажучи вже про їх використання. На гуманітарних факультетах українських університетів читається хіба що навчальний курс загальної етнології невеликим обсягом годин. Разом з тим, у викладанні присутня значна аберація: підміняється або синонімується етнографія із етнологією. Вивчення студентами етнічної історії окремих народів жодні навчальні плани не передбачають.

Основним завданням автор поставив з'ясувати наукові та політико-ідеологічні фактологічні складові концепції “давньоруської народності” у контексті творення білорусів як окремого етносу.

Найдискусійнішою проблемою у галузі історії та етнології на сучасному етапі розвитку даних наук є походження та подальший етнічний розвиток народів, зокрема, білорусів. З точки зору офіційної науки Російської імперії XVIII–XIX ст. білоруси являли собою частину великоросійського народу, що розмовляє “білоруською підмовою (говіркою), як гілки російського мови” [1, с. 57; 2, с. 878–905]. В історичній науці СРСР спроба вирішення цього питання призвела до створення концепції давньоруської народності, що згодом оформилася в теорію. Після розпаду СРСР здійснюються несміливі спроби критики цієї концепції. Поступовий та складний історіографічний процес її вироблення іноді зводиться до одномоментного акту виникнення у одній праці й одного історика (російсько-радянського ученого В. Мавродіна) як ідеологічне замовлення “кремлівської верхівки”, що відбулося у другій половині 1940-х рр. У запропонованому дисертаційному дослідженні він стверджував, що зазначена концепція сформувалася в історичній науці СРСР у першій половині 1940-х рр. (хоча початок її формування відбувався ще у 1930-х рр.) внаслідок внутрішньої логіки наукового розвитку, опираючись на кількісне накопичення нових матеріалів та теоретичних розробок у гуманітарних галузях (в історії, археології, етногенетиці, мовознавстві тощо).

Упродовж XVI–XVIII ст. московські царі та священники визначили “стрижневий напрям вітчизняної історії” – усе, що не відповідало йому, просто відкидалося. У результаті зараз не тільки в поважних монографіях, але й навіть в архівах можна знайти лише уривчасті відомості із середньовічних часів існування білоруського етносу. Частину історичних документів навмисно знищено за наказом російських царів, а більшість просто пропало від нехтування. Ці документи були не потрібні для обґрунтування “стрижневої лінії”, а в окремих випадках могли їй дуже зашкодити.

На думку української дослідниці проблем “давньоруської народності”, славної пам’яті, Н. Юсової витоки ідеї “давньоруської народності” сягають XVII ст. – часу появи київського “Синопису”, автором якого вважають архімандрита І. Гізеля, у якому висловлена думка про “триєдність” руського народу з давніх часів, тим самим виправдовуючи міф про генеалогічне право московських царів на українські і білоруські землі. В умовах абсолютизму Російської імперії переважна більшість російських, українських і білоруських істориків XVIII–XIX ст. дотримувалися схваленої владою “стрижневої лінії” “єдиного руського народу”, виділяючи у ньому окремі малоруські й білоруські народності, на рівні етнографічних субетносів великоруського етносу [3–10].

У радянські часи ідея “триєдності” східних слов’ян набирає вагу у 30-х рр. XX ст., після остаточного утвердження авторитаризму та його патріотичної ідеології про домінуючу роль східних слов’ян для долі народів СРСР. У 1939 р. Б. Греков висунув положення про етнічну єдність “руського народу” в добу Київської Русі [11–12]. Його оцінку одразу ж підтримала офіційна влада і воно стало вагомим елементом пропаганди, за що Б. Греков отримав Сталінську премію.

Розуміється це твердження було задекларовано у працях абсолютної більшості радянських істориків [13–19].

Після Другої світової війни в радянській науці домінуючу роль зайняла "давньоруська" концепція, згідно з якою, білоруси, поряд з українцями і росіянами, утворилися у наслідок розпаду єдиної "давньоруської народності" у XII–XIII ст. Незважаючи на авторські варіації, суть її полягала у тому, що білоруси, як етнос, виокремилися із "давньоруської народності" часів Русі у період феодальної роздробленості або після монголо-татарського вторгнення. Творцем цієї концепції був радянський історик В. Мавродін [20]. Він без належної наукової аргументації проголосив, що "Київська Русь – це початковий етап в історії трьох братніх слов'янських народів Східної Європи, які мають одного предка – руський народ київських часів, давньоруську народність". Автор наполягав, що "об'єднання східних слов'ян, які возз'єдналися в єдиний руський народ, має бути визначено як народність... Таким чином, можна вважати встановленим, що у часи Київської держави східнослов'янський світ об'єднався в єдиний руський народ, або, конкретизуючи, в єдину руську народність". Тобто, "суто наукова" концепція "давньоруської" співдружності покликана була служити політичній справі реставрації Російської імперії хоч би у межах території східнослов'янських народів. Показово, що саме після публікації у 1950 р. роботи Й. Сталіна "Марксизм і питання мовознавства" термін "давньоруська народність" визнали правомірним, а незабаром і хрестоматійним [21]. Тому й не дивно, що концепція В. Мавродіна була схвалена ЦК КПРС й офіційно проголошена у "Тезах ЦК КПРС до 300-річчя возз'єднання України з Росією", надрукованих у газеті "Правда" 10 січня 1954 р.: "Російський, український і білоруський народи ведуть своє походження від єдиного кореня – "давньоруської народності", що утворила давньоруську державу – Київську Русь" [22].

Цю фантастично безпідставну концепцію активно розвивали такі радянські науковці, як С. Токарев [23–25], у її розробці також взяли участь археологи П. Третьяков [26–29] і Б. Рибаків [30–33] та багато інших. Саме вони вигадали існування "Стародавньої Русі" з єдиним "давньоруським народом" до XIII ст., на руїнах якої у XIV–XVI ст. виникли "три братні народи". Як зазначала Н. Юсова, радянські історики трактували конгломерат "руських племен" давньокиївського часу як єдину народність, а також як певну проміжну етноспільноту, відмінну від попередніх та майбутніх етнічних утворень східних слов'ян, як спільного предка росіян, білорусів і українців [34–35].

У 1968 р. білоруський етнограф М. Грінблат здійснив спробу обґрунтувати існування "давньоруської народності" за допомогою етнографічного дослідження з використанням історіографічних, історичних, лінгвістичних, фольклорних і польових етнографічних матеріалів. На його думку, етнічна територія білоруської народності сформувалася з теренів розселення племен полоцьких і вітебсько-смоленських кривичів, дреговичів та радимичів. М. Грінблат вказував, що етнічні, а також мовні й культурні, ознаки цих племен справили істотний вплив на формування діалектів білоруської мови й етнографічної мозаїчності Білорусії. У часи Київської Русі IX–XIII ст. племінні особливості були, на його досить суперечливу думку, значною мірою нівельовані загальними східнослов'янськими соціально-політичними, культурно-мовними й конфесійними процесами, які зумовили виникнення єдиного давньоруського етнокультурного комплексу, що згодом забезпечив подібність культур білоруської, російської та української народностей [37–38].

Загальну аргументацію цієї концепції, у часи СРСР, можна звести до таких тез: в епоху великого переселення народів розпадається слов'янська спільність і спільнослов'янська мовна єдність; у VIII–IX ст. утворюється мова східних слов'ян, що освоїли в цей час східноєвропейську рівнину і створили племінні князівства; у IX–X ст. "мовна єдність східних слов'ян доповнюється єдністю політичного і державного життя" (Давньоруська держава), центром етнокультурної та політичної консолідації стає плем'я полян; X – перша половина XIII ст. характеризуються розквітом Давньоруської держави і максимальним єднанням відповідної народності, яке проявляється "буквально у всьому – від архітектури до епосу, від прикрас та різьблення по дереву – до весільних обрядів, пісень і приказок. У цей же час давньоруська народність однією із перших в Європі перебувала на шляху до консолідації в єдину націю"; друга половина XIII ст. – час розпаду Київської Русі та давньоруської народності: "окремі території її земель були відірвані від Північно-Східної Русі і розірвані на частини; вони стали здобиччю польських, литовських, потім турецьких і татарських загарбників".

На початку 1990-х рр. побачила світ модернізована концепція "давньоруської народності" М. Пилипенка. Дослідник допускав, що у формуванні білоруського етносу мали місце як еволюція, так і дифузія, які тісно взаємодіяли і доповнювали один одного в цьому тривалому і складному етнооб'єднувачому процесі. Першим етапом, який датується IX–X ст., він назвав період раннього Середньовіччя – час масового розселення слов'ян на теренах Білорусі, асиміляції місцевого балтського населення та формування перших східнослов'янських етнічних спільностей –

дреговичів, кривичів і радимичів. На його думку, саме вони з'явилися внаслідок змішання слов'ян та балтів. У мовно-культурному середовищі цих етнічних угруповань переважали слов'янські риси. Власне вони, а не наступні етнічні об'єднання Білорусі, увібрали в себе "балтський субстрат".

Наприкінці X – на початку XI ст. почався другий етап, який характеризується консолідацією кривичів, дреговичів і радимичів разом з іншими східнослов'янськими спільнотами (зокрема, автор наголошував на виключній ролі у цьому полян, деревлян, волинян, сіверян, в'ятичів, ільменських словен) в нову велику слов'янську етнічну та соціально-культурну спільноту – "давньоруську народність". Для неї були характерні східнослов'янська мова, загальна матеріальна і духовна культура. З трансформації цих початкових етнічних слов'янських спільнот в спільнослов'янське давнє співтовариство їх території стали спільною етнічною територією, яка отримала назву "Русь". Саме з цього часу щодо території Білорусі, як і до сусідніх східнослов'янських земель, почала застосовуватися назва "Русь", а населення стало називатися "руси", "русичами", "русинами", "руськими". З середини XII ст. "Русь", тобто, "давньоруська народність" вже має територіально-культурну, соціально-культурну, конфесійну ознаки. У XIII–XIV ст. територія сучасної Білорусії складалася з двох діалектно-етнографічних зон загальносхіднослов'янської спільності ("давньоруської народності") – поліської, чи надприп'ятської та наддвінсько-дніпровської, чи давньобілоруської. Саме поліські поліщуки і наддвінські давні білоруси, завдяки етнооб'єднувачому дифузійному процесу, починаючи із кінця XV ст. розпочали формування нового комплексу культури і мови. М. Пилипенко також зазначав, що до складу білоруського етносу ввійшли ще й деякі іноетнічні групи західнослов'янського (польського), балтського (литва, латгали, ятвяги та інші) і тюркського (татари) населення. Порівняно зі східнослов'янським, вони сформували додатковий компонент етнотомографічного складу населення Білорусі [39–40]. Схожу концепцію походження білорусів висував І. Чаквін [41–42] і підтримують П. Толочко [43–45], А. Кузьмін [46–47], І. Фроянов [48–49].

У світових історичній та етнологічній науках домінуючою є думка, що усі європейські у тім числі й слов'янські народи розвивалися за загальним сценарієм у своєму етногенезі. Винятком – як вважають апологети "давньоруської народності" – є тільки три "східнослов'янські" народи, які нібито наприкінці I – на початку II тис. "примудрилися" сформувати якусь "давньоруську народність" з єдиною розмовною мовою (солунським діалектом Македонії, нині болгарська мова) на просторах Білорусі, України і Росії. Потім, казна чому, ця болгаромовна спільність раптом розпалася на "три братні народи".

Слабка аргументація цієї концепції полягає у тому, що у ній не враховувався один із головних критеріїв історичного розвитку – етнічний чинник. У радянській науці в цілому вважалося, що "давньоруська народність" – це тільки мовна і територіальна спільність східних слов'ян. Фактично між "давньоруською народністю" і східним слов'янством ставився знак рівності. Але донині не зрозуміло, як взагалі виникли "слов'яни", адже вони не склали жодної ні антропологічної, ні родової спільності, адже і зараз вони дуже різні. З цього випливає, що різні "слов'яни" мають різне етнічне походження, хоча і говорять мовою однієї групи, але це окреме питання. Така плутанина, притаманна радянському слов'янознавству, поширювалася на вивчення "давньоруської народності".

Сама "давньоруська народність" – це великодержавний імперський міф, вигаданий для обґрунтування претензій царизму на землі Литви-Білорусі та Русі-України. Причому, претензії ці виступали від колишньої Орди – від її чотирьох частин: Московського улусу, Казанської Орди, Сибірської Орди і Астраханської Орди. Постають, можливо, риторичні запитання, а яка ж у Золотій Орди була "давньоруська свідомість", що це за "історична боротьба" литвинів Великого Князівства Литовського за возз'єднання з "братнім" народом Золотої Орди? Тобто, в наявності політична фальсифікація історії з боку царських, згодом радянських, а сьогодні російських та проросійських істориків. Ця фантазія під назвою "давньоруська народність" базується, фактично, лише на міфі про якусь "давньоруську мову", якою нібито писалися книжки у Києві, Полоцьку, Новгороді й, пізніше, Московії.

Зрозуміло, що радянська постановка питання була помилкою, яка не виправдала себе концепцією. "Давньоруська народність" повинна була стати складовою фундаменту радянського (або великоросійського) історичного міфу. Радянська історіографія під впливом пропаганди ігнорувала ідентичність білоруського етносу, якому політично відводилася роль всесоюзного додатку. Звичайно, при цьому не могло бути й мови про позитивне та об'єктивне дослідження проблеми походження білорусів. Незважаючи на існування вельми серйозної наукової критики, "давньоруська" концепція залишається найбільш поширеною і на початку XXI ст.

Список використаних джерел

1. Цьвікевіч А. "Западно-Руссизм": Нарысы з гісторыі грамадзкай мыслі на Беларусі ў XIX – п. XX в. / А. Цьвікевіч. – Мінск. 1993. – 352 с. 2. Ягич И. В. История славянской филологии / И. В. Ягич. – СПб., 1910. –

972 с. 3. Жиленко І. Синопис Київський. Лаврський альманах / І. Жиленко. – К.: 2002. – 194 с. 4. Ключевский В. Курс русской истории. В 5 т. / В. Ключевский. – М., 2014. – 3650 с. 5. Погодин М. Древняя Русская история до монгольского ига / М. Погодин. – Москва, 1871. – Т. 1. – 399 с. 6. Погодин М. Древняя Русская история до монгольского ига / М. Погодин. – Москва, 1871. – Т. 2. – 428 с. 7. Пресняков А. Образование Великорусского государства / А. Пресняков. – Петроград, 1918. – 468 с. 8. Срезневский И. Мысли об истории русского языка / И. Срезневский. – СПб., 1850. – 210 с. 9. Переписка А. Х. Востокова в повременном порядке / С объяснит. примеч. И. Срезневского. – СПб., 1873. – 504 с. 10. Шахматов А. Историческая морфология русского языка / А. Шахматов. – М., 1957. – 400 с. 11. Греков Б. Киевская Русь / Б. Греков. – Москва-Ленинград, 1939. – 282 с. 12. Греков Б. Спорные вопросы периодизации древней истории народов СССР / Б. Греков // Исторический журнал. – 1940. – № 6. – С. 1–11. 13. Рубинштейн Н. Русская историография / Н. Рубинштейн. – СПб., 2008. – 938 с. 14. Гуслистый К. К вопросу об этногенезе и начальном этапе этнического развития украинской народности / К. Гуслистый // VII Международный конгресс антропологии и этнографических наук. – М., 1964. 15. Гуслистый К. Утворення української народності / К. Гуслистый // Народна творчість та етнографія. – 1960. – № 1. 16. Удальцов А. Начальный период восточнославянского этногенеза / А. Удальцов // Исторический журнал. – 1943. – № 11–12. 17. Артамонов М. Этногенез восточных славян. Том 1. / М. Артамонов. – Москва-Ленинград, 1941. – 288 с. 18. Пичета В. Образование белорусского народа / В. Пичета // Вопросы истории. – 1946. – № 5–6. 19. Державин Н. Происхождение Русского народа – великорусского, украинского, белорусского. Славяне в древности / Н. Державин. – Москва-Минск, 2010. – 320 с. 20. Мавродин В. Образование Древнерусского государства и формирование древнерусской народности / В. Мавродин. – М., 1971. – 192 с. 21. Сталин И. Марксизм и вопросы языкознания относительно марксизма в языкознании / И. Сталин // Правда. – 20 июня 1950. 22. Тези ЦК КПРС до 300-річчя возз'єднання України з Росією // Правда. – 10 січня 1954. 23. Токарев С. Избранное. Теоретические и историографические статьи по этнографии и религиям мира. В 2-х тт. / С. Токарев. – М., 1999. – Т. 1. – 232 с. 24. Токарев С. Избранное. Теоретические и историографические статьи по этнографии и религиям мира. В 2-х тт. / С. Токарев. – М., 1999. – Т. 2. – 204 с. 25. Токарев С. История русской этнографии: дооктябрьский период / С. Токарев. – М., 1966. – 455 с. 26. Третьяков П. Восточнославянские племена / П. Третьяков. – М., 1953. – 312 с. 27. Третьяков П. По следам древних славянских племен / П. Третьяков. – Ленинград, 1982. – 140 с. 28. Третьяков П. У истоков древнерусской народности / П. Третьяков. – Ленинград, 1970. – 156 с. 29. Третьяков П. Финно-угры, балты и славяне на Днепре и Волге / П. Третьяков. – Ленинград, 1966. – 306 с. 30. Рыбаков Б. Первые века русской истории / Б. Рыбаков. – М., 1987. – 238 с. 31. Рыбаков Б. Рождение Руси / Б. Рыбаков. – М., 2004. – 448 с. 32. Рыбаков Б. Славяне и их соседи в конце I тыс. до н.э. – первой половине I тыс. н.э. / Б. Рыбаков. – М., 1993. – 335 с. 33. Рыбаков Б. Исторические судьбы праславян // История, культура, этнография и фольклор славянских народов / Б. Рыбаков. – М., 1978. – С. 182–196. 34. Юсова Н. "Давньоруська народність": зародження і становлення концепції в радянській історичній науці (1930-ті – перша половина 1940-х рр.) / Н. Юсова – Київ, 2006. – 620 с. 35. Юсова Н. Зародження теорії про давньоруську народність в історичній науці СРСР / Н. Юсова // Український історичний збірник – 2001. – К., 2002. – С. 34–78. 36. Юсова Н. Легітимізація концепції про Київську Русь як спільноруську державу в контексті зміни історичної парадигми (30-ті рр. ХХ ст.) / Н. Юсова // "Істину встановлює суд історії": Зб. на пошану Ф. П. Шевченка: В 2 т. – К., 2004. – Т. 2. Наукові студії. – С. 449–468. 37. Гринблат М. Белорусы. Очерки происхождения и этнической истории / М. Гринблат. – Минск, 1968. – 288 с. 38. Гринблат М. К происхождению белорусской народности (По поводу теории субстрата) / М. Гринблат // Советская этнография. – 1968. – № 5. – С. 79–92. 39. Пилипенко М. Возникновение Белоруссии: новая концепция / М. Пилипенко. – Минск, 1991. – 142 с. 40. Піліпенка М. Фарміраванне пачатковай этнічнай тэрыторыі беларускага народа / М. Піліпенка // Усебеларуская канферэнцыя гісторыкаў. Ч. 1. – Мінськ, 1993. – С. 24–25. 41. Чаквін І. Фарміраванне беларускай народнасці / І. Чаквін // Этнаграфія беларусаў: Гістарыяграфія, этнагенез, этнічная гісторыя. – Мінск, 1985. – С. 43–118. 42. Чаквін І. Праблемы этнагенезу беларусаў у працах славянскіх вучоных / І. Чаквін, В. Бандарчык // Даклады IX Міжнароднага з'езду славістаў. – Мінск, 1982. – 39 с. 43. Толочко П. Древнерусская народность / П. Толочко. – СПб., 2005. – 220 с. 44. Толочко П. Древнерусская народность. Воображаемая или реальная / П. Толочко. – К., 2010. – 301 с. 45. Толочко П. Археология и древняя история (в защиту исторического марксизма) / П. Толочко. – К. – 2007. – 104 с. 46. Кузьмин А. Славяне и Русь. Проблемы и идеи. Трехвековой спор в хрестоматийном изложении / А. Кузьмин. – М., 1998. – 488 с. 47. Кузьмин А. Начало Руси. Тайны рождения русского народа / А. Кузьмин. – М., 2003. – 425 с. 48. Фроянов И. История России с древнейших времен до начала XX века / И. Фроянов. – М., 1998. – 228 с. 49. Фроянов И. Начала Русской истории. Избранное / И. Фроянов. – М., 2001. – 976 с.

Андрей Телегуз

ПРОИСХОЖДЕНИЕ БЕЛОРУСОВ С ПОЗИЦИЙ КОНЦЕПЦИИ "ДРЕВНЕРУССКОЙ НАРОДНОСТИ": ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ ОБЗОР

На основе современных достижений этнологии, истории и археологии, рассматривается концепция "древнерусской народности" происхождения белорусов. Отмечается, что постепенный и сложный историографический процесс ее создания доказывает – это идеологический заказ официальной власти Российской империи, а впоследствии и СССР.

Ключевые слова: белорусы, древнерусская народность, этногенез, этнос, историография.

Andrii Teleguz

THE ORIGIN OF BELARUSIANS FROM THE POSITIONS OF THE CONCEPT OF THE CONCEPTION OF "OLD RUSSIAN NATIONALITY": HISTORIOGRAPHICAL OVERVIEW

Based on the achievements of modern ethnology, history and archeology, a concept of "old russian nationality" Belarusian origin. It is noted that a gradual and complex historiographical process of its creation proves – it is ideological order of the official authorities of the Russian Empire and later the Soviet Union.

Key words: Belarusians, old russian nationality, ethnogenesis, etnos, historiographia.

УДК 94(470.1/.6) "12/14"

Юрій Луццай

ПСКОВ ТА ЙОГО НАСЕЛЕННЯ У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЖЕРЕЛАХ XIII–XV СТ.

*У статті розглядаються та аналізуються відомості західноєвропейських джерел XIII–XV ст. про місто Псков і його населення. Псков у середньовічних іноземних джерелах починає згадуватися з XIII ст. Про місто та його жителів найбільше інформують німецькі хроніки. Проте тільки в щоденнику дипломата і мандрівника Жільбера де Ланноа існують відомості про структуру Пскова. Назва міста в аналізованому нами наративу передається, в основному, з коренем *plesk-/plesc-*. Більшість західноєвропейських хронік населення Пскова називає "русами" ("рузи", "рутени").*

Ключові слова: Псков, населення, історичне джерело, топонім, хроніки.

Актуальність дослідження обумовлена важливістю ролі міста Пскова в історичному розвитку Північно-Західної Русі. Псков приймав активну участь з Новгородом, Лівонією та Великим князівством Литовським, а згодом і Московським князівством, у політиці прибалтійського регіону. Відомості західноєвропейських джерел про Псков дають можливість не тільки ознайомитися з відносинами між псковичами і сусідніми з ними народами, а й розкрити сприйняття іноземців про північноруське місто та його населення.

У багатьох наукових дослідженнях західноєвропейські джерела XIII–XV ст., що мали відношення до історії Русі, активно використовувалися. Серед них роботи В. Пашуто [1–2], М. Тихомирова [3–4], Г. Пікан [3], Д. Іванова [6, с. 79–115], О. Валєрова [7], Д. Хрустальова [8; 9, с. 69–91] тощо.

У джерелознавчих дослідженнях В. Пашуто [10, с. 102–108], В. Шушаріна [11, с. 420–454], Г. Сагановича [12, с. 100–104], С. Мунда [13, с. 47–50], А. Кірпічнікова [14, с. 39–58], О. Кудрявцева [15, с. 76–79] та інших істориків розглядаються конкретні джерела, де також зустрічаються відомості про Псков та населення цього міста. Однак у згаданих наукових працях лише частково є інформація щодо Пскова. Не має зведеної роботи на основі західноєвропейських джерел XIII–XV ст., у яких подаються відомості про Псков та його населення.

Наукова новизна полягає у комплексному розгляді та аналізі західноєвропейських пізньосередньовічних джерел, у яких описується місто Псков і його жителі, висвітлюється питання назви Пскова та життя псковичів у західноєвропейських джерелах.

Об'єктом дослідження є Псков – як провідне місто Північно-Західної Русі та його населення.

Предметом дослідження виступає сприйняття міста та його жителів іноземними авторами Західної Європи, а також розвиток взаємовідносин між псковичами і сусідніми народами за західноєвропейськими джерелами.

Метою статті є аналіз відомостей західноєвропейських джерел XIII–XV ст. про Псков і псковичів, що населили це місто.

У статті залучаються західноєвропейські джерела хронікального і щоденникового характеру, а також для зіставлення деяких даних використовуються давньоруські літописи.

Найраннішою датою появи Пскова у джерелах є 903 р. за давньоруським літописам, у яких йдеться мова про одруження князя Ігоря на Ользі [16, стб. 29]. У літописних пам'ятках можна зустріти різні форми топоніму – Песков, Плесков, Псков. У 903 р. використовувалися такі назви міста: у Лаврентієвському літописі – "Пьсков" [16, стб. 29], Іпатієвському, Першому Новгородському молодшому ізводі, Третьому Псковському – "Плесков" [17, стб. 21; 18, с. 107; 19, с. 73], Ніконовському – "Псков" [20, с. 18]. У Новгородських берестяних грамотах XII–XIII ст. наводиться тільки форма з коренем Плеск- (№ 109, 656, 776, 781 [21, с. 190; 22, с. 49–50; 23, с. 10–14, 18]).

На сьогодні існує дві теорії етимології топоніму "Псков" – слов'янська та фіно-угорська. Слов'янське походження топоніму Псков (від "плесо") підтримує багато учених – О. Брюкнер,